DOI: 10.36695/2219-5521.2.2020.57

УДК 347.77

Ю.Л. БОШИЦЬКИЙ

*Юрій Ладиславович Бошицький, професор, ректор Київського університету права НАН України**
ORCID: 0000-0002-1569-8857

ПОГЛИБЛЕННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ГРОМАДЯН ЯК ЗАСІБ ОПТИМІЗАЦІЇ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. В умовах ринкових відносин правове регулювання інтелектуальної творчої діяльності людини надзвичайно важливе для будь-якого суспільства. В Україні є чимало проблемних питань правового регулювання цієї сфери. Можна виділити основні вектори. Зокрема, це неготовність суспільства поважати право інтелектуальної власності, зневага до охорони результатів інтелектуальної праці, а також відсутність дієвих механізмів охорони та захисту результатів інтелектуальної творчості. Сьогодні ми спостерігаємо високий рівень піратства та великі масштаби порушень права інтелектуальної власності. Що стосується нормативно-правового регулювання питань, пов'язаних із введенням об'єктів права інтелектуальної власності, то воно недосконале. Але найбільш серйозною проблемою в цій галузі є як низький рівень загальної культури громадян України, так і низький рівень освіти у сфері інтелектуальної власності. Це – причина неналежного рівня фахової підготовки суддів, працівників органів МВС, СБУ, митної та податкової служб та інших спеціалістів, діяльність яких пов'язана з відносинами інтелектуальної власності тощо. Окремого аналізу заслуговує і питання суперечливості законодавства з інтелектуальної власності, адже окремі законодавчі акти його не приведені між собою у відповідність. І це в цілому свідчить як про недосконалість нормативно-правової бази щодо регулювання загальних питань інтелектуальної власності, так і розподілу прав на результати творчої діяльності, виконані за рахунок бюджетних коштів¹. Так, наприклад, правове регулювання винахідництва передбачає розширення суспільних відносин, які сприяли б позитивному впливу зовнішніх чинників на темпи прискорення та оптимізації винахідницької справи, на соціальну спрямованість винахідництва, реалізацію й координування інтересів учасників інноваційного циклу між собою та з інтересами суспільства, поєднання механізмів управління економікою та винахідництвом, досягнення єдності соціально значущої мети науково-технічного циклу тощо. У цілому ефективний розвиток створення та використання об'єктів інтелектуальної власності, їх дієва та належна правова охорона залежать значною мірою від рівня правової культури громадян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливі питання досліджуваної проблеми захисту інтелектуальної власності та підвищення рівня правової культури в цій сфері розглядалися у працях таких вітчизняних учених, як Г.А. Андрощук, М.К. Галянтич, А.А. Кодинець, О.В. Кохановська, В.М. Крижна, О.І. Харитонова, В.Г. Пилипчук, О.П. Орлюк, В.М. Панькевич, С.В. Бондаренко, С.Г. Гордієнко, С.О. Довгий, Н.М. Мироненко та ін.

Вагому роль відіграють дослідження, що проводяться міжнародними інституціями, такими як Всесвітня організація інтелектуальної власності тощо. Водночас, не применшуючи значення цих та багатьох інших досліджень, зазначимо, що дискусійним у цивільно-правовій, соціологічній та економічній науці залишається навіть поняття загальної правової культури, правосвідомості й правової культури інтелектуальної власності.

Формулювання мети статті. Мета даної статті – проаналізувати соціальні передумови того, що поглиблення правової культури громадян та їх правосвідомості є важливим чинником покращення охорони інтелектуальної власності в Україні в цілому.

Виклад основного матеріалу. Повнота правового регулювання передбачає створення таких правових гарантій, які можуть забезпечити розвиток і реалізацію різних форм власності в сфері як науково-технічної творчості, так і творчості в цілому. Тому законодавство в цій галузі обов'язково повинно відповідати певним умовам. По-перше, воно має бути повним, системним і обґрунтованим. Це означає врегулювання усіх видів і форм відносин, які виникають у процесі винахідницького пошуку й потребують правової регламентації. Водночас повнота законодавства не має зводитися до збільшення кількості нормативних актів. Уніфікація

© Ю.Л. Бошицький, 2020

* *Yuriy Boshytskyi, Ph.D. in Law, Professor, Honored Lawyer of Ukraine, Rector of Kyiv University of Law of the NAS of Ukraine*

законодавства повинна відбуватися на основі інтеграції, підвищення рівня системності та обґрунтованості правового регулювання. По-друге, правове регулювання творчої діяльності має стати органічною складовою правового регулювання як науково-технічного прогресу, так і всього господарського механізму.

Забезпечення надійних гарантій правової охорони інтелектуальної власності – невід’ємний атрибут державності будь-якої цивілізованої країни. Для того є достатнє правове підґрунтя: положення Конституції України (ст. ст. 41, 54), норми Цивільного кодексу України (Книга IV «Право інтелектуальної власності»), Господарського, Кримінального, Митного кодексів України, Кодексу України про адміністративні правопорушення. В Україні діють спеціальні закони у сфері інтелектуальної власності: «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»², «Про охорону прав на промислові зразки»³, «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»⁴, «Про охорону прав на сорти рослин»⁵, «Про охорону прав на зазначення походження товарів»⁶, «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем»⁷, «Про авторське право і суміжні права»⁸, «Про захист економічної конкуренції»⁹, «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів та фонограм»¹⁰, «Про особливості державного регулювання діяльності суб’єктів господарювання, пов’язаних з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування»¹¹. Діє низка підзаконних актів.

За оцінками Всесвітнього економічного форуму, технологіями, що формуватимуть майбутнє світове соціально-економічне середовище, є 12 ключових технологій четвертої індустріальної революції. По-перше, це штучний інтелект і робототехніка. По-друге, це повсюдні мережеві пункти віддаленого зв’язку. По-третє, це віртуальні та розширені реальності. По-четверте, це виробництво добавок. По-п’яте, це блокчейн та розподілені бухгалтерські технології. По-шосте, це нові прогресивні матеріали та наноматеріали. По-сьоме, це накопичення, зберігання та передача енергії. По-восьме, це нові обчислювальні технології. По-дев’яте, це біотехнології. По-десяте, це геотехнології. По-одинадцяте, це нейротехнології. І, по-дванадцяте, це космічні технології¹². Що стосується України, то незважаючи на наявні досягнення у сфері інтелектуальної власності в минулі десятиріччя, наша країна продовжує стикатися з низкою проблем, що належать до даної сфери. Зокрема, це недостатнє освоєння результатів інтелектуальної творчості та інноваційної діяльності, що становить основу конкурентоспроможної економіки. Незадовільне використання малими і середніми підприємствами потенціалу інтелектуальної власності, а також недостатньо ефективне державне управління у сфері правової охорони цієї сфери. Рівень взаємодії державних, професійних та громадських інституцій у сфері правової охорони й захисту інтелектуальної власності вкрай низьким. А рівень піратства і контрафакції, який становить підвищений ризик для економічної безпеки країни та здоров’я вітчизняного споживача, вкрай високим. У результаті інтелектуальна власність в Україні сьогодні не розглядається як один із ключових факторів у економічному, соціальному й культурному розвитку країни, відсутня послідовна політика як у цій сфері, так і в системі науки та освіти, і дуже низький рівень загальної культури й культури у сфері інтелектуальної власності тощо.

Якщо торговельні відносини нашої країни з європейськими економічними структурами в правовому аспекті сприяли приєднанню практично до більшості універсальних міжнародних конвенцій і договорів у сфері охорони інтелектуальної власності, то сьогодні ще залишається низка питань щодо приєднання до ряду міжнародних конвенцій і договорів та їх виконання. А стосовно реалізації в національному законодавстві принципів Угоди ТРІПС, то слід зазначити, що їх ключові положення спрямовані на застосування процедур захисту прав інтелектуальної власності, які не мають створювати бар’єри розвитку економіки та законній торгівлі.

Цілком природно, що законодавство в будь-якій сфері суспільних відносин не може бути ідеальним. Тому, торкаючись прогалин, недоліків, суперечливих положень у чинному національному законодавстві в сфері інтелектуальної власності, фактів невідповідності міжнародним, зокрема європейським стандартам, їх потрібно вирішувати комплексно, продумано, враховуючи доцільність, і негайно.

Економічне, політичне, культурне чи будь-яке інше цивілізоване співіснування нашої держави з європейською спільнотою та іншими країнами світу передбачає обов’язкове врахування міжнародних стандартів у різних сферах суспільних відносин, у тому числі й у сфері інтелектуальної власності. Згадані стандарти зумовлюють певні правила поведінки в аспекті міжнародної торгівлі, захисту прав та інтересів авторів і власників охоронних документів тощо. Принципи та загальні положення цих правил були встановлені Угодою Світової організації торгівлі про торгові аспекти прав інтелектуальної власності, директивами Ради ЄС. Курс України на інтеграцію з європейською спільнотою, активне членство та співпраця зі Світовою організацією торгівлі потребують забезпечення належної охорони та захисту прав на всі об’єкти інтелектуальної власності на рівні, який існує в економічно розвинених країнах. Надзвичайно велика або навіть і провідна роль у цьому належить правовій культурі наших громадян. Її рівень стосується в цілому всіх об’єктів інтелектуальної власності, однак для конкретизації достатньо обирати один із них.

Поняття «культура» відображає рівень матеріального й духовного поступального розвитку людства. Право є надбанням духовної культури суспільства, а правосвідомість – передумова та складова частина правової культури. Правова культура суспільства – це позитивна якість поступу правового життя суспільства, що забезпечує його стабільність, подальший прогрес і якість розвитку та обов’язково має бути пов’язаною з такими його атрибутами, як правова ідеологія, правотворчість, законодавство, законність, правопорядок, інститут прав людини, правозастосовна діяльність тощо. Правова культура суспільства містить усі досягнення правового життя суспільства, характеризує його ціннісне зростання, рівень розвитку, досконалість у загальному контексті соціального прогресу. Стосовно зазначеного вище правова культура особистості – це позитивна якість розвитку її правового життя, що забезпечує необхідний рівень знання права, розуміння його соціальної цінності, вміння користуватися своїми юридичними правами, усвідомлене виконання юридичних обов’язків. Слід розуміти, що правова культура особистості припускає досягнення необхідного і

достатнього рівня знання права, оскільки оволодіти правом у повному обсязі не в змозі навіть юрист-професіонал. Тому певний мінімум знання права – передумова правової культури. Одним із основних засобів вдосконалення культури у сфері права інтелектуальної діяльності є підвищення якості нормативної бази, посилення наукової обґрунтованості та демократизації правотворчості й правозастосування.

Таке явище значною мірою є наслідком культурно-етичної спадщини минулого, коли в суспільстві переважала державна власність на результат творчості, а результати діяльності в науковій та культурній сферах вважалися надбанням усього народу. Це передусім свідчить про те, що деформація правових понять у значній частині громадян підтримується невибагливістю їх вимог до якості пропозиції, що є нормою для мало-забезпечених верств населення.

Непоодинокими є випадки, коли через низьку правову та економічну культуру суб'єкти науково-технічної та економічної діяльності добровільно відмовляються від використання існуючих механізмів захисту своїх прав та інтересів як власники інтелектуальних здобутків.

Однак ст. 13 Конституції України проголошує, що «Держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання...». Відповідно до конституційного принципу забезпечення доступності судового захисту прав і свобод людини (ст. 55 Конституції України), кожен суб'єкт має право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, посадових і службових осіб. Норми Конституції України є нормами прямої дії, тому для захисту прав людини в сфері інтелектуальної (промислової) власності можна звертатися до суду навіть безпосередньо, спираючись тільки на норми Конституції України.

Виходячи з наведеного вище, сьогодні назріла необхідність формування базових знань з інтелектуальної власності як необхідної складової функціонування правової культури населення країни і зокрема педагогів, що зумовлено тісним зв'язком діяльності фахівців цієї галузі у науковому та навчальному процесі із застосуванням знань у сфері патентознавства, авторського та суміжних прав. Особливості структури і змісту знань з інтелектуальної власності, наприклад студентів вищих навчальних закладів, дає можливість розробити методичні засади формування базових знань з патентознавства, авторських та суміжних прав з метою підготовки їх до майбутньої професійної діяльності, забезпечивши поглибленими інтегрованими знаннями й навичками їх практичного застосування.

Методичні засади формування базових знань з інтелектуальної власності та правової культури повинні бути втіленими в програмі навчальної дисципліни «Основи інтелектуальної власності». Необхідним для студентів є оволодіння такими фаховими компетентностями, як знання основних понять системи правової охорони інтелектуальної власності, складових системи інтелектуальної власності в Україні, знання системи інтелектуальної власності в нормах загального законодавства України тощо. Педагоги повинні вміти визначати алгоритм правової охорони об'єктів патентного права, алгоритм правової охорони об'єктів авторського права тощо. Вони повинні вміти визначати права та обов'язки власників охоронних документів на об'єкти права інтелектуальної власності, вартість предмета ліцензійного договору про передачу прав на використання об'єктів права інтелектуальної власності, процедуру захисту прав інтелектуальної власності у разі їх порушення. Все це дасть змогу реалізувати технологію формування професійних знань з авторських і суміжних прав, патентознавства та, загалом, технологію формування професійних знань правової культури як студентів, так і в цілому населення країни.

Правова охорона за своєю суттю є системою спеціальних процедур, які спрямовані на дослідження відповідності торговельної марки законодавчо закріпленим критеріям та ознакам, яким вона має відповідати як охороноздатний об'єкт промислової власності. Також правову охорону торговельних марок слід розглядати в об'єктивному та суб'єктивному значеннях. Правова охорона в об'єктивному значенні – це сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини у процесі створення та використання торговельної марки. У суб'єктивному значенні правова охорона є комплексом належних особі майнових і немайнових прав.

Щодо співвідношення «охорона» і «захист» у часі, то слід зазначити таке. Поняття «охорона» і «захист» співвідносяться як ціле й частина. Отже, *захист прав інтелектуальної власності* – це система заходів, спрямованих на визнання, відновлення цих прав та припинення їх порушень, що застосовуються правомочним суб'єктом прав інтелектуальної власності та/або компетентним органом (включаючи застосування до порушників заходів відповідальності). Як свідчать аналіз законодавства та практика діяльності відповідних державних органів, реалізація правової можливості отримання правового захисту може виникнути або в процесі розгляду питання про надання охорони компетентним державним органом, або після отримання охоронного документа, коли є факт неправомірного використання торговельної марки. Таким чином, адміністративно-правовий захист пов'язаний з першою стадією державної патентної системи. Водночас захист права власності на торговельну марку як діяльність відповідних державних органів не слід розглядати тільки в такому юридично-правовому значенні, що він надається визнаним знакам за наявності юридичних фактів, які характеризуються як неправомірне посягання. Держава забезпечує правовий захист, реалізуючи правові можливості на отримання правової охорони, що підтверджено встановленням права конвенційного пріоритету.

Поняття захисту дискусійно трактується серед науковців-юристів. Водночас домінуючою є позиція, що передбачає характеристику останнього як системи заходів, спрямованих на забезпечення недоторканності права, його здійснення та ліквідацію правопорушень. При цьому у разі визначення права на захист основний акцент робиться на його державно-правовому характері, що спрямований на відновлення порушеного права, забезпечення виконання юридичного обов'язку.

Кодекс України про адміністративні правопорушення передбачає відповідальність за здійснення недобросовісної конкуренції, зокрема: за незаконне копіювання форми, упаковки, зовнішнього оформлення, а так само імітацію, копіювання, пряме відтворення товару іншого підприємця, самовільне використання його імені – тягне за собою накладення штрафу від тридцяти до сорока чотирьох неоподатковуваних мінімумів

доходів громадян із конфіскацією виготовленої продукції, знарядь виробництва і сировини чи без такої. Відповідно до ст. 30 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» Антимонопольний комітет України, його територіальні відділення у справах про недобросовісну конкуренцію приймають обов'язкові для виконання рішення про: визнання факту недобросовісної конкуренції; припинення недобросовісної конкуренції; офіційне спростування поширених неправдивих, неточних або неповних відомостей; накладання штрафів; вилучення товарів із неправомірно використаним позначенням та копій виробів іншого господарюючого суб'єкта.

Санкції застосовуються у разі порушення адміністративних правовідносин чи правовідносин, що охороняються нормами адміністративного права. Вони застосовуються в адміністративному порядку органами, наділеними адміністративними юрисдикційними повноваженнями, і є адміністративним стягненням. Адміністративні санкції призначаються Антимонопольним комітетом України і спрямовані на захист відносин у сфері промислової власності. У законодавстві не встановлено порядок відшкодування збитків у разі, якщо провадження у справі буде закрито через те, що справа не підлягає розгляду, заявник відмовився від заяви і відмову прийнято органом чи посадовою особою, яка розглядає справу, не доведено вчинення порушення з питань недобросовісної конкуренції. За наявності таких умов діями посадових осіб можуть бути завдані значні збитки. Порядок їх відшкодування можливий лише в судовому порядку і тільки за рахунок державного бюджету.

Незважаючи на помітний прогрес, досягнутий останніми роками у сфері законодавчого забезпечення правової охорони інтелектуальної власності, її недосконалість усе ще є одним із чинників, який перешкоджає створенню в Україні ефективної системи захисту прав інтелектуальної власності.

Посилення правової культури в цілому як фундамент для захисту прав інтелектуальної власності в Україні пов'язано з необхідністю приведення законодавства України у відповідність до законодавства ЄС згідно з Загальнодержавною програмою адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, затвердженою Законом України від 18 березня 2004 р. Незважаючи на активізацію зусиль правоохоронних органів України із забезпечення захисту права власності на деякі об'єкти інтелектуальної власності, загальний рівень правопорушень у цій сфері залишається високим, що є підставою для звинувачення України в низьких стандартах забезпечення захисту прав інтелектуальної власності. Необхідно завершити формування законодавчої бази для забезпечення функціонування відносин у сфері інтелектуальної власності. Мають місце пропозиції щодо спрямування всіх спорів, пов'язаних з інтелектуальною власністю, до компетенції господарського суду. Підставою для таких переконань є факт високої кваліфікації суддів, які мають специфічні знання. Сьогодні ці справи, їх підготовка до розгляду, сам розгляд і винесення рішення є чи не найскладнішими з точки зору навіть техніки, тому потрібне розгалужене, велике за обсягом і структуроване законодавство, яке включає імплементовані норми міжнародних актів.

Враховуючи все вищевикладене, є необхідність подальшого посилення правової культури для захисту прав інтелектуальної власності, підвищення загального рівня підготовки кваліфікованих фахівців з цих питань. Це потребує великого обсягу спеціальних теоретичних знань та практичного досвіду вдосконалення законодавства, спрямованого на охорону права на об'єкти інтелектуальної власності, створення сприятливих умов для розвитку цивілізованого ринку цих об'єктів. Потрібне державне сприяння охороні інтелектуальної власності, що вимагає запровадження організаційно-правових заходів. Для їх здійснення необхідні координація роботи різних органів державної влади, недержавних установ та громадських організацій, визначення подальших шляхів розвитку національної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні. Економічне відродження нашої країни, орієнтація на розвиток ринкових відносин, прагнення співпраці зі світовим співтовариством потребують чітко визначених перспектив розвитку та удосконалення суспільних відносин у цій важливій сфері. Підвищення культури суспільних відносин у сфері інтелектуальної власності сприятиме оптимізації необхідних умов для творчої інтелектуальної діяльності інженерів, винахідників, науковців, для розвитку цивілізованого ринку результатів їх діяльності, комерціалізації широкого кола різних об'єктів інтелектуальної власності, ведення ефективного та чесного бізнесу тощо. Все це необхідно для розвитку національної економіки, підвищення рівня добробуту громадян, забезпечення національної безпеки нашої держави і підвищення загального рівня культури наших громадян, що значно поліпшить передумови для євроінтеграції в недалекому майбутньому.

У контексті підвищення правової культури у сфері інтелектуальної власності культурологічні підходи потрібно удосконалити і до підготовки майбутніх юристів. У системі вищої освіти передбачається, що тільки громадянин, який глибоко усвідомив державно-національні інтереси та національні цінності й загальнолюдські надбання, котрий уміє реалізувати свої знання, фахові навички та вміння в полікультурному просторі, має почуття патріотизму, національної свідомості, високі морально-професійні якості, зможе проводити практичну діяльність на належному рівні. Зрозуміло, що й у сфері охорони та захисту інтелектуальної власності.

Рівень культурологічно зорієнтованого розвитку особистості майбутнього юриста виводить на розуміння сутності внутрішнього імперативу професійного обов'язку, тобто пізнання сутності власного обов'язку в кожному явищі, що безпосередньо впливає на якість юридичної діяльності, на рівень правової культури суспільства. Лише високий рівень особистої, а отже, і професійної культури, є засобом, здатним запобігти використанню юристом своїх знань законів для свавілля, спрямованого супроти цих законів.

Переосмислення проблеми культурологічної освіти майбутніх юристів виводить на розуміння необхідності докорінного оновлення організації та здійснення професійної підготовки. По-перше, впровадження культурологічної підготовки майбутніх юристів як цілісної соціальної багаторівневої динамічної системи на всіх етапах професійної освіти виховує спеціаліста, який уміє реалізувати свої знання, фахові навички та вміння в полікультурному правовому просторі, має почуття патріотизму, національної свідомості, високі морально-професійні якості, про що свідчить анкетування, експертні оцінки викладачів та студентів юри-

дичного факультету. По-друге, опитування студентів-старшокурсників підтвердило необхідність здійснення фахової підготовки на основі глибоких засад світової і національної культури, що робить правознавця епіцентром впливу об'єктивності на рівень правової культури в країні, зміцнює позиції Української держави на міжнародній арені. У суспільстві поряд з верховенством права має бути також верховенство правової культури. Адже саме за наявності верховенства культурологічних засад формуються професійна свідомість юриста, духовні параметри його юридичних дій. По-третє, логічні умовиводи, заперечення, твердження інтуїтивного чи професійного характеру щодо ефективності культурологічної освіти майбутніх юристів як цілісної динамічної системи виводять на необхідність глибинного аналізу даної проблеми в теорії та методології вищої школи України, на виявлення тенденцій культурологічної освіти в історії та філософії вітчизняної й зарубіжної вищої правової школи, на розробку концепції культурологічної освіти студентів-правознавців (універсальну та індивідуальну), на вивчення індивідуальних особливостей майбутнього юриста, рівня його освіченості та інтелекту, професійної підготовки з метою створення спеціальної методики особистісно орієнтованого підходу в культурологічній освіті. Нині саме таких підходів до юридичної вищої освіти вимагає суспільно-політична ситуація в Україні.

Важливе і складне завдання освіти – формування у молодой людини гуманістичних орієнтирів і моральних критеріїв, з допомогою яких вона досягає світ людської культури, перетворюючи цей зовнішній світ на внутрішній світ особистості. Зокрема, у підготовці юриста чи не найважливішу роль відіграє саме культурологічне спрямування освіти – формування світоглядної позиції та досягнення культури, тобто синтезу культур. У зв'язку зі сказаним доцільно визначити ціннісний зміст самого права з погляду юридичної аксіології. Враховуючи те, що право є чинником соціального прогресу, стає очевидною інструментальна цінність права, що сприяє функціонуванню різних соціальних інститутів – держави, соціального управління, моралі тощо. Загалом, це все регулює суспільні відносини, забезпечуючи організованість і нормальну життєдіяльність суспільства, соціальний мир, злагоду.

Зокрема, найважливішим ціннісним критерієм права, правової культури, правового закону є мораль, адже будь-який юридичний акт як форма існування права є водночас і раціональним, оскільки зумовлює зовнішні суспільні межі свободи поведінки людини, ґрунтуючись на об'єктивній реальності та необхідності, і ірраціональним, оскільки звертається передусім до волі людини. Воля ж людини – це її справжнє «я», істинне ядро її сутності; саме тому вона становить основу її свідомості як дещо абсолютно надане та суще, далі якого вона йти не може. Адже вона є саме такою, якою вона бажає бути. Звідси випливає, що право є мірою свободи й справедливості, гарантом самодостатнього і захищеного від небезпеки життя. В українській правовій системі створено професійно-етичний кодекс адвокатів, який визначив певні вимоги до рівня професійної кваліфікації, честі, гідності, етичних принципів фахівця, адвоката, а саме: а) у стосунках з колегами – принципи поваги, доброї волі, коректності, доброзичливості, відповідальності за рівень власної професійності, готовність надати колесі професійну допомогу; б) у взаємовідносинах з клієнтом – принципи завоювання взаємної довіри, адвокатської таємниці, абсолютної чесності, професійної гідності, стриманості й коректності. Зауважимо, що професіограма адвоката, яка визначає соціально-психологічні особливості його діяльності, захисника всіх прав та інтересів підсудного, поєднує знання фахівця (уміння виявити мотиви злочину, побічні причини, особливості психіки підзахисного тощо) і морально-етичний зміст його особистості (принциповість, чесність, гуманізм, відчуття біди іншої людини, бажання допомогти їй тощо).

Розпорядженням Кабінету Міністрів України (КМУ) від 10 липня 2019 р. № 526-р було затверджено Стратегію розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, в якій визначено основні напрями інноваційної діяльності, серед яких центральне місце займає підтримка стартапів. Найбільш повний стан інноваційної сфери України у середині поточного десятиріччя наведено в Національній доповіді «Інноваційна Україна 2020»¹³. Ця доповідь дає можливість зробити висновок, що найбільш важливим бар'єром для інноваційної діяльності українських підприємств є недолік фінансових ресурсів, висока вартість банківських кредитів для фінансування інноваційної діяльності, низький рівень правової культури в сфері інтелектуальної власності. Тому, мабуть, Україна залишається однією з небагатьох країн Європи, де фактично відсутні непрямі стимули підтримки інноваційної діяльності та ефективної охорони інтелектуальної власності. Конче необхідно запровадження відповідних стимулів, що відповідають європейській практиці, і створення необхідних інститутів, які б сприяли інноваційному розвитку, оптимізації правової охорони всіх інститутів права інтелектуальної власності. Забезпечення цього є одним із найважливіших завдань законодавчої влади.

Висновки. Підсумовуючи все сказане вище, доцільно шукати шляхи подолання суперечностей, що наявні нині в процесі підготовки юристів-фахівців, шукати на системних засадах створення і впровадження в практику вищої школи інтеграцію юридичної освіти і науки, культурологічну модель підготовки студентів вищої школи права до майбутньої професійної діяльності. Ця модель має бути спрямована на підготовку фахівців у галузі права, спроможних розрізнити право як силу, покликану захистити права і свободи громадян, що відповідає вимогам загальнолюдської моралі, рівності й справедливості в суспільстві; і право як суспільний феномен, що разом з іншими суспільними чинниками формує ідеали та межі цієї свободи.

¹ Проблеми правового регулювання прав інтелектуальної власності в Україні / В.М. Панькевич, С.В. Гайдей, В.М. Стратієнко. URL: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=59475> 5

² Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1994. № 7. Ст. 32. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3687-12>

³ Про охорону прав на промислові зразки: Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1994. № 7. Ст. 34. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3688-12>

⁴ Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1994. № 7.

Ст. 36. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3689-12>

⁵ Про охорону прав на сорти рослин: Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1993. № 21. Ст. 218. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3116-12>

⁶ Про охорону прав на зазначення походження товарів: Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1999. № 32. Ст. 267. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/752-14>

⁷ Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем: Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1998. № 8. Ст. 28. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/621/97-%D0%B2%D1%80>

⁸ Про авторське право і суміжні права: Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1994. № 13. Ст. 64. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>

⁹ Про захист економічної конкуренції: Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. № 12. Ст. 64. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>

¹⁰ Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів та фонограм: Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2000. № 24. Ст. 183. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1587-14>

¹¹ Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаних з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування: Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2002. № 17. Ст. 121. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2953-14>

¹² Див.: The Readiness for the Future of Production Report 2018. URL: https://www3.weforum.org/docs/FOP_Readiness_Report_2018.pdf

¹³ Інноваційна Україна 2020: національна доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця та ін. / НАН України. Київ, 2015. 336 с.

Резюме

Бошицький Ю.Л. Поглиблення правової культури громадян як засіб оптимізації охорони інтелектуальної власності в Україні.

У статті представлено результат теоретичного моделювання оптимальної політики держави у сфері інтелектуальної власності. Зокрема, визначено такі її елементи, як: оптимізація знань у сфері правової охорони інтелектуальної власності, правової свідомості громадян, захищеність авторів об'єктів інтелектуальної власності від неправомірних посягань з боку недобросовісних виробників тощо.

Ключові слова: інтелектуальна власність, правова культура, правосвідомість, піратство, контрафактна продукція, оптимізація правової охорони інтелектуальної власності.

Резюме

Бошицкий Ю.Л. Углубление правовой культуры граждан как средство оптимизации охраны интеллектуальной собственности в Украине.

В статье представлен результат теоретического моделирования оптимальной политики государства в сфере интеллектуальной собственности. В частности, определены такие ее элементы, как: оптимизация знаний в сфере правовой охраны интеллектуальной собственности, правового сознания граждан, защищенность авторов объектов интеллектуальной собственности от неправомерных посягательств со стороны недобросовестных производителей и т.п.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, правовая культура, правосознание, пиратство, контрафактная продукция, оптимизация правовой охраны интеллектуальной собственности.

Summary

Yuriy Boshytskyi. Deepening citizens' legal culture as a means of the optimization of intellectual property protection in Ukraine.

The article covers the result of theoretical modeling of the optimal state policy in the field of intellectual property. In particular, its elements are defined as follows: optimization of knowledge in the field of legal protection of intellectual property, legal consciousness of citizens, protection of authors of objects of intellectual property from illegal encroachments by unscrupulous producers, etc. In a market economy, legal regulation of intellectual creativity is of greatest importance. In this field the most serious problem is the low level of legal culture of Ukrainian citizens and of education in the field of intellectual property. Due to this, there is inadequate professional training of judges, employees of the Ministry of Internal Affairs, of the Security Service of Ukraine, of customs and tax services, and other specialists, whose activities are related to intellectual property relations. Thus, the article analyzes the inconsistencies of intellectual property legislation, the imperfection of the regulatory framework for regulating general issues of intellectual property, and the distribution of rights to the results of creative activities, covered by budget funds. It is proposed to optimize legal regulation of invention, to improve public relations promoting positive influence of external factors on rates of acceleration and optimization of invention, on social orientation of invention, on realizing and coordinating interests of participants of an innovation cycle among themselves and with the interests of society, on combining management mechanisms of economics and invention, on achieving the unity of the socially desirable goal of the scientific and technical cycle, etc.

It is also stated that the effective development of the creation and use of objects of intellectual property and their effective and proper legal protection increasingly depends on the level of legal culture of citizens. It is substantiated that deepening legal culture of citizens and their legal awareness is an important factor in improving the protection of intellectual property in Ukraine as a whole.

The legal culture of society covers all the achievements of the legal life of society, characterizes its growth in respect of values, its level of development, its perfection in the general context of social progress. The legal culture of an individual is a positive quality of development of the legal life of the individual, which provides the necessary level of legal knowledge, understanding its social value, the ability to exercise one's legal rights and to perform consciously one's legal duties.

The article offers the reinterpretation of the problem of cultural education of future lawyers, of the need for radical renewal of the organization and the implementation of professional training. In any society, along with the rule of law, there must also be the rule of legal culture. Therefore, in the presence of the rule of cultural principles, the professional consciousness of a lawyer, the spiritual parameters of his legal actions could be formed.

Key words: intellectual property, legal culture, legal awareness, piracy, counterfeit products, optimization of legal protection of intellectual property.